

Audit vzdělávacího systému v ČR: Rizika a příležitosti (2015)

Revize stavu vzdělávacího systému

Přehled událostí z posledního roku, které nesou potenciál změny

Přehled témat a událostí, které by měly být v následujícím období v centru pozornosti

Proč audit vzdělávacího systému?

Vzdělávací systém je složitá struktura procesů, institucionálních vztahů, příčin a důsledků pro celou společnost. Jeho složitost způsobuje, že změny, které ve vzdělávacím systému probíhají, jsou relativně pomalé a že systémové změny, případně podněty k nim, mohou mít dlouhodobé a leckdy jen těžko předvídatelné důsledky. Dopady mohou být protikladné, přínosy na straně jedné jsou zpravidla doprovázeny změnami, které mohou být v jiné části vzdělávacího systému vnímány negativně. Z toho důvodu je velmi důležité co možná nejlépe znát aktuální stav vzdělávacího systému (byť nikdy nelze konstatovat absolutní znalost), stanovovat přiměřené cíle změn a s ohledem na to volit i kroky, které k nim mají vést, a to s přihlédnutím k možným různorodým dopadům na jeho fungování.

Český vzdělávací systém má svá specifika, která určují jeho stav, problémy, příležitosti a rizika dalšího rozvoje. Tato stručná analýza identifikuje klíčové indikátory, které stav systému popisují, a zároveň se soustředí na události posledního školního roku, které mohou jeho vývoj významně ovlivnit, i na nadcházející témata, na něž by měla být kladena pozornost. Protože jde ale o témata často velmi složitá, na něž existují různé názory a pro které jsou navrhována různá řešení, oslovili jsme experty zabývající se z různých úhlů pohledu vzdělávací politikou a požádali je o jejich vyjádření a oponenturu. Jejich komentáře najdete v poznámkách pod čarou k jednotlivým bodům auditu, případně na konci každé ze tří kapitol.

Expertní skupina oponentů a přispěvatelů:

*Děkujeme za důkladnou a komplexní oponenturu, věcné připomínky, doplnění a korekce některých tvrzení **Dominiku Dvořákovi** (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání UK), **Martinu Chválovi** (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání UK), **Janě Strakové** (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání UK), **Břetislavu Svozilovi** (někdejší ředitel ZŠ Deblín a zakladatel projektu Open School Space), **Janu Tupému** (Národní ústav pro vzdělávání), **Václavu Trojanovi** (Pedagogická fakulta UK) a **Arnoštu Veselému** (Fakulta sociálních věd UK).*

*Za dílčí návrhy na doplnění auditu děkujeme **Jaroslavě Simonové** (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání) a **Ondřeji Štefflovi** (Scio).*

Na vytvoření auditu se podíleli Tomáš Feřtek, Miroslav Hřebecký, Tamara Kováčová, Kateřina Lánská, Silvie Pýchová, Zdeněk Slejška a Iva Tahová ze společnosti EDUin.

Bob Kartous, EDUin, bob.kartous@eduin.cz

Český vzdělávací systém (SWOT)

Pozn.: Změny ve SWOT analýze od předchozího roku jsou zaznačeny zeleně. Dokumenty, na které odkazujeme, byly aktualizovány.

Rok 2014/2015 přinesl jak nové události, tak také pohnul konstelací podmínek, které shrnujeme v analýze předností, slabin, možností a rizik (SWOT). Byť se podmínky v tak složitém mechanismu, jakým je systém vzdělávání, mění pomalu, zejména v oblasti možností a rizik k jistému pohybu došlo: za pozornost stojí zejména fakt, že některé možnosti (naplňování Strategie vzdělávání 2020, naplňování Strategie digitálního vzdělávání, vytvoření kariérního řádu) se přesunují z možností do rizik. Nejvýznamnější novou možností je nově přijatá legislativa týkající se začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu. Některé prvky se tak dostávají zároveň do obou kategorií, což může být na první pohled matoucí. Nicméně s ohledem na fakt, že tyto procesy probíhají v dlouhodobých horizontech, míra jejich potenciálu či rizika je po určitou dobu ve vzájemném poměru, jenž není snadné jednoznačně určit.

Přednosti

- Rozvinutá školská infrastruktura (relativně vysoký počet všech stupňů škol, hustá regionální distribuce školského vzdělání).¹
- Hustá síť institucí vzdělávajících učitele.²
- Vysoká míra absolventů se středoškolským vzděláním.³
- Průměrné až nadprůměrné výsledky v některých oblastech mezinárodního srovnávání v oblasti gramotností (PISA, TIMSS).⁴

¹ V ČR existuje více než 5 000 MŠ, téměř 4 100 ZŠ, více než 1 350 SŠ, téměř 180 VOŠ:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2014-15>. Terciární vzdělávání poskytuje na 80 VŠ (na úrovni univerzit, vč. soukromých):

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/prehled-vysokych-skol-v-cr-3>. Václav Trojan dodává:

„U středních škol (zejména ve velkých městech) je jejich počet zároveň úskalím.“

² Český vzdělávací systém disponuje 9 pedagogickými fakultami, na mnoha dalších je možné studovat tzv. pedagogické minimum. Na úrovni SŠ a VOŠ nabízí pedagogické studium 20 škol:

http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html. Martin Chvál dodává: „Do vzdělávání učitelů patří i jejich další vzdělávání. V tomto smyslu též platí, že síť je „slušná“, další vzdělávání poskytují jak Národní institut dalšího vzdělávání, tak krajská vzdělávací zařízení, neziskový sektor.“ Břetislav Svozil k tomu dodává: „Pedagogické fakulty by měly více reagovat na potřeby současné společnosti a potřeby škol.“

³ ČR má 92 % dospělých s ukončeným středoškolským vzděláním. Se Slovenskem nejvíce mezi porovnávanými zeměmi OECD v monitoringu Education at the Glance: http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html.

⁴ Dlouhodobě úspěšný je český vzdělávací systém v hodnocení přírodních věd na úrovni ZŠ, viz TIMSS 2011: <http://www.csicr.cz/getattachment/a9eb6f08-d83e-4169-8a37-51098e93102d>. Podle stejného hodnocení je ČR relativně úspěšná i v oblasti čtenářské gramotnosti, průměrná v oblasti matematické gramotnosti. V obdobném měření PISA osciluje ČR okolo průměru. Nutno dodat, že o reliabilitě a validitě výsledků mezinárodních šetření

- Historický odkaz ke vzdělanosti.⁵
- Relativně velká různost alternativních přístupů vně i uvnitř veřejného vzdělávacího systému.⁶

Slabiny

- Podprůměrná úroveň financování veřejného školství.⁷
- Nekoncepční řízení provázené častými politicko-personálními změnami a nedostatečná kompetence některých lidí odpovědných za oblast vzdělávání. Tento problém se týká ve zvýšené míře regionálních politiků a zastupitelstev.⁸
- Nadprůměrně nerovný přístup ke vzdělávání.⁹
- Zastaralá struktura školské soustavy a podoby výuky, zejména na úrovni středoškolské.¹⁰

se vede diskuse a výsledky nelze přijímat bez vědomí o úskalích sběru dat na širokém mezinárodním vzorku.

⁵ Nelze podceňovat historický odkaz v podobě jmen Komenský či Masaryk. Pocit důležitosti vzdělání je velmi často upevňován v souvislosti s historickou tradicí a pro český kulturní kód je tato vazba charakteristická.

⁶ Nejen řada montessori a waldorfských škol, ale i velký podíl nových vzdělávacích projektů na úrovni škol i mimoškolního vzdělávání a řada asociací či sdružení, která se snaží obohatit vzdělávání o nové trendy, poznatky, zkušenosti či kvality. Aktivita v této oblasti mají vzestupnou tendenci.

⁷ Podle srovnání zemí OECD je ČR stále silně podprůměrná, pokud jde o investice do školského systému (a financování jeho fixních nákladů) v porovnání s HDP, byť od roku 2000 výdaje výrazně stouply. V porovnání s rozvinutými vzdělávacími systémy (Dánsko, Nový Zéland, Finsko) jde často o několikaprocentní rozdíly v investicích v poměru k HDP, vyjádřeno v penězích desítky miliard korun: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>.

⁸ Od vzniku samostatné ČR se vystřídalo ve vedení resortu 17 ministrů (někteří pouze jako dočasně jmenovaní členové vlády po překlenovací dobu do jmenování řádného ministra), životnost jednoho ministra je tedy v průměru zhruba 1 rok a 4 měsíce: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>. Změnu ministrů většinou střídala výrazná proměna agendy a cílů. Řada ministrů za sebou nechala velmi diskutabilní důsledky své činnosti, ať už je to revize RVP, reforma státní maturity, čerpání financí z ESF, nečinnost v oblasti financování škol, přípravy učitelů, umisťování dětí do praktických škol i samotného řízení resortu.

Dominik Dvořák k tomu dodává: „Ambiciózní snahy o zásadní změny v našem systému, který na ně nemá kapacitu, přinesou jedině kontroverze a chaos. V této situaci bych doporučil hledat a diskutovat konsenzuální dlouhodobé priority, ale zároveň deklarovat, že se k nim bude postupovat jen soustavou dílčích drobných kroků. Nechat rozběhnutým opatřením čas, aby se mohly v praxi osvědčit nebo neosvědčit, být doladěny, upraveny apod. Prakticky jakýkoli větší zásah vnímám v dané konstelaci podmínek jako ještě nebezpečnější, než je v materiálu uvedeno.“

⁹ Jak ukazují např. klíčová shrnutí z šetření PISA 2012, ČR patří mezi země s nadprůměrnou vazbou výsledků v matematice se socioekonomickým zázemím: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>.

¹⁰ ČR má vysoce nadprůměrný podíl absolventů odborně zaměřeného středního školství vůči absolventům všeobecných vzdělávacích programů, jak ukazují srovnání v rámci OECD: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>. Dominik Dvořák k tomu dodává: „Je třeba, aby SOU nebyly slepou uličkou, která neumožňuje terciární studium. Ovšem při dnešní struktuře máme velmi malou míru nedokončení středního vzdělání a celkově nízkou nezaměstnanost. Argument, že absolventů SOU je víc nezaměstnaných, nebere v potaz, že žáci nejsou do gymnázií, SŠ a SOU přidělováni náhodně.“ Martin Chvál dodává: „To je diskutabilní

- Vysoká míra selektivity ve vzdělávacím systému na úrovni povinného vzdělávání.¹¹
- Systémově nezdařené reformy regionálního vzdělávání.¹²
- Nezdařený přechod vysokého školství v rámci tzv. Boloňského procesu.¹³
- Nedostatečná úroveň přípravy učitelů, která adekvátně nereaguje na aktuální změny na poli vzdělávání a na potřeby měnících se požadavků.
- Nízký zájem o učitelství mezi potentními studenty,¹⁴ legislativa efektivně omezující přístup pedagogicky nadaných lidí bez pedagogického vzdělání do škol.¹⁵ A genderově nevyrovnaná skladba učitelů (především na ZŠ).

soud, mělo by být zdůvodněno, proč je to špatně a názory různých lidí se zde již mohou lišit, tedy bych to tak jednoznačně neviděl, resp. by to chtělo tu „špatnost“ lépe pojmenovat.“

11 Na jedné straně jsou tu víceletá gymnázia, která odsávají ze základních škol nemalé procento dětí, na straně druhé doposud fungující praktické školy, do nichž jsou často umisťovány děti, které by v jiných systémech byly vzdělávány v běžných školách.

12 Přechod z rigidně daných osnov na tzv. Rámcové vzdělávací programy v nultých letech proběhl v mnoha případech pouze formálně a bez důvěry a aktivní účasti učitelů: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105669/>. Signifikantní je, že ministerstvo školství nedisponuje vlastními průzkumy dokumentujícími postoje učitelů k reformě. Arnošt Veselý k tomu dodává: „Samotná reforma (přechod na rámcové vzdělávací programy) neskončila neúspěšně, problematické ale je, že učitelům její podstatu a přínos nikdo nevysvětlil.“ V probíhajícím přechodu na poskytování podpůrných opatření žáků se speciálními potřebami v hlavním vzdělávacím proudu základních škol (inkluze) je od počátku zřejmé, že postoje učitelů jsou výrazně negativní a hrozí, že tento fakt reformu výrazně zkomplikuje, alespoň to ukazuje výzkum Profesní přesvědčení učitelů základních škol a studentů fakult připravujících budoucí učitele autorů Jany Strakové, Vladimíry Spilkové, Hany Friedlaenderové, Tomáše Hanzáka a Jaroslavy Simonové: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=2545&edmc=2545. Jan Tupý k tomu dodává: „Osvětovou kampaň k RVP ZV v roce 2005 zastavilo samotné MŠMT. Důvěryhodnosti nepřispívají ani nekoncepční zásahy do RVP ZV.“ Martin Chvál dodává: „K tomu též Janík a kol. http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/pripadovestudie_pdf.pdf.“ Jana Straková k tomu dodává: „Reformy probíhají bez náležitých příprav a bez systematického monitoringu jejich dopadů. Systémový přístup obecně chybí. Smutnou ukázkou je zavádění povinného předškolního ročníku, kde byla vytvořena příkladná studie proveditelnosti, ale konečné rozhodnutí se jejími závěry neřídilo ani nebyly dále diskutovány.“

13 Drtivá část vysokoškolských studijních oborů v ČR má jak bakalářský, tak magisterský stupeň. Boloňský proces tak proběhl v podstatě jen vznikem bakalářského stupně, ne rozdělením škol na prakticky zaměřené a tzv. centers of excellence (vědecky zaměřená studia): <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/akreditovane-studijni-programy-vysokych-skol-kody-programu-a>.

14 Úroveň uchazečů o studium na pedagogických fakultách je podle dostupných měřících nástrojů podprůměrná oproti uchazečům o jiné typy VŠ studia: <https://www.scio.cz/o-vzdelavani/analyzy-a-studie-spolecnosti-scio/priority-motivace-uchazeci-VS.asp>. Zároveň neexistuje žádná snaha systému měřit kvalitu výstupů pedagogických studijních programů, které jsou předmětem kontroverzních diskusí.

15 Novela zákona o pedagogických pracovnících, platná od roku 2015, požaduje, aby učitelé získali kvalifikaci v pedagogickém studiu, a neumožňuje alternativu: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>. Martin Chvál dodává: „Chápu, že mohou být výborní učitelé bez pedagogického vzdělání, ale tuto myšlenku je potřeba z hlediska systému formulovat jinak. Navíc musí být domyšleno, jaký jiný systém má fungovat pro pojmenování toho, kdo má být učitelem placeným z peněz daňových poplatníků a zodpovědným za vzdělávání dle společenských požadavků.“

- Chybějící řízení kvality učitelů a ředitelů (na úrovni systému).¹⁶
- Nedostatečně rozpracovaný a nesystematický způsob zjišťování výkonnosti vzdělávacího systému (včetně zjišťování kvality procesů a výstupů).¹⁷
- Nízká efektivita institucí ovlivňujících a regulujících český vzdělávací systém.¹⁸
- **Nedostatečná, opožděná, někdy i nejasná informovanost učitelů a veřejnosti o konkrétních krocích a záměrech MŠMT při realizaci školské politiky.**¹⁹

16 ČR v roce 2014 nemá kariérní řád učitelů. Ten měl vstoupit v platnost v roce 2016, s implementací rozloženou až do roku 2030. Projekt vypracovaný Národním institutem pro další vzdělávání, jenž vytvořil koncept kariérního řádu na zakázku MŠMT, však je podle posledních informací ministerstva nevhodný a bude nahrazen jiným konceptem, jenž má vstoupit v platnost od roku 2017 (k dispozici jsou pouze mediální informace, např. zde: <http://domaci.ihned.cz/c1-64806360-slibovane-platy-podle-uspechu-ucitele-nedostanou-ministryne-prekopala-karierni-rad>). Martin Chvál dodává: „*To se vztahuje jen ke kariérnímu systému. Zná mnoho ředitelů a škol, kde řízení kvality učitelů je řešeno na velmi slušné úrovni. Tedy máte na mysli, že to není řešeno na státní úrovni, na úrovni škol to často umějí a existuje to.*“ Břetislav Svozil k tomu dodává: „*Kromě podpory profesního rozvoje učitelů, k němuž přeci jen určité kroky směřují, je tu reálná absence profesního rozvoje ředitelů jako manažerů škol. Neexistence kariérního řádu, vysoká autonomie škol a velké zatížení administrativou vlastně vyžaduje pro vedení školy jednoho pedagogického a jednoho provozního ředitele, ovšem v jedné osobě. Jen 4 % ředitelů tráví nad řízením kvality více než 50 % svého času. S tím se pojí problém politizace funkce ředitele, velmi často rozhoduje politická příslušnost, ne odborná a manažerská kvalita.*“

17 ČR doposud nemá vybudovanou strukturu (ani koncept struktury) nástrojů na měření kvality výstupů vzdělávacího systému. Na tento fakt upozorňuje např. Eric A. Hanushek, odborník v oblasti sledování kvality vzdělávání: <http://www.eduin.cz/clanky/pet-procent-nejhorsich-ucitelu-dela-rozdil-mezi-cr-a-finskem/>. Břetislav Svozil dodává: „*A pokud sledujeme kvalitu výstupů, jako v případě státních maturit, jak s takovými výsledky pracujeme?*“ Jana Straková k tomu dodává: „*Zde se jedná rovněž o absenci monitoringu zavedených opatření. Například dopady zavedení státní maturity nejsou vůbec sledovány.*“

18 Neexistují prokazatelná data ani studie o efektivitě práce regulativních institucí typu Česká školní inspekce, Cermat, Národní ústav pro vzdělávání a dalších. V roce 2011 došlo ke sloučení Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP), Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV) a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP), a to bez předchozí studie proveditelnosti a bez následného vyhodnocení změn. Např. téměř po celý rok 2015 je vedení NÚV pouze provizorní, dochází k výrazným strukturálním a personálním změnám ústavu bez transparentní analýzy a zdůvodnění. O efektivitě těchto podpůrných organizací, stejně jako o efektivitě řízení systému, se lze pouze dohadovat. Arnošt Veselý k tomu dodává: „*Na vině je nejvíce nedostatečná kapacita podpůrných institucí zabývajících se analýzou vzdělávání.*“ Martin Chvál dodává: „*Mám zkušenosti s různými audity a výsledek byl z mého pohledu vždy bída a kladl jsem si spíše otázku o efektivitě toho auditního počínání. Kdo a jak bude stanovovat parametry, vůči kterým by měla být efektivita institucí poměřována?*“

19 Jan Tupý dodává: „*Např. Strategie 2020 hovoří na s. 31 o důkladné revizi kurikulárních dokumentů po roce 2020. Dlouhodobý záměr ČR (DZ) hovoří v bodu B.7.2 a B.7.3 o „dokončení návrhu obsahového a organizačního zajištění revize“ a o „vytvoření Rady pro revize RVP ZV, která se bude podílet na koncipování, sledování a hodnocení vzdělávání“ (oboje s termínem 2015, což se evidentně nezvládne); pro rok 2017 počítá DZ s „provedením obsahových úprav RVP ZV ve 4 poměrně zásadních oblastech“; není zřejmé, jak jsou tato opatření provázána se strategií 2020, zda se RVP ZV bude měnit v roce 2016 v souvislosti s inkluzí, v roce 2017 ve vazbě na opatření DZ a po roce 2020 se bude kompletně přepracovávat; navíc v tisku probíhají další návrhy a úvahy o úpravách RVP, např. [5](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1615586-ramcove-vzdelavaci-programy-chce-</i></p></div><div data-bbox=)*

- Nedostatečná podpora zavádění efektivních, ale méně tradičních přístupů, neochota mnoha učitelů k netradičním a inovativním přístupům.

Příležitosti

- Implementace nové legislativy podporující inkluzi.²⁰
- Koncepční rozvoj: Strategie 2020.²¹
- Strategie digitálního vzdělávání 2020.²²
- Prostředky alokované v OP VVV.²³
- Stálé, i když relativně mírné zvyšování podílu výdajů ze státního rozpočtu.²⁴

[valachova-vice-svazat-a-zpresnit](#). Informování o těchto krocích je naprosto nedostatečné, podobně jako u jiných témat.“

20 Od 1. 9. 2016 má vstoupit v platnost novela tzv. školského zákona, která zavádí systém tzv. podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách. Tím má být efektivně změněna dosavadní praxe, kdy byla řada dětí (nejčastěji s mentálním handicapem či sociálně zanedbaných) umisťována do tzv. praktických škol, a to na základě nově formulovaného § 16 novely:

<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/15-082.htm>. O úspěchu reformy ale rozhodne její implementace.

Otázkou, kterou klade i Václav Trojan, výzkumník Pedagogické fakulty UK, je, zda bude změna současné praxe efektivní.

21 Strategie 2020 byla vytvořena s celkovou strategií rozvoje EU a platí pro léta 2015 až 2020:

<http://www.vzdelavani2020.cz/>. Po více než roce od jejího přijetí lze sledovat snahu o její naplnění (přijetí legislativy podporující rovnost přístupu ke vzdělávání, tedy inkluzi, snahu podpořit profesní a kvalifikační růst učitelů, tedy vytvořit kariérní řád, navýšit platy učitelů), nicméně skutečný dopad těchto snah je zatím velmi nejistý. Zároveň byl v roce 2015 přijat tzv. dlouhodobý záměr vzdělávání, který mnohé ze strategie transformuje do konkrétnější podoby. I když je zejména v oblasti rozvoje středního školství poplatný lobby průmyslu, v řadě bodů jeho naplnění českému vzdělávání prospělo. K dlouhodobému vzdělávacímu záměru více v jednom z vydání newsletteru Beduin: <http://www.eduin.cz/beduin/jaka-jsou-slaba-a-silna-mista-dlouhodobeho-zameru-rozvoje-naseho-skolskeho-systemu/>.

22 MŠMT přijalo v roce 2014 strategii, o jejímž smyslu se lze více dozvědět z této prezentace:

[https://8e6083c5e5b47fbfcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/0B3x8X77RaMBPdGxkNEc0SHZBc00/M%C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20\(svet\).pdf](https://8e6083c5e5b47fbfcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/0B3x8X77RaMBPdGxkNEc0SHZBc00/M%C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20(svet).pdf). V listopadu 2015, téměř rok od přijetí, je strategie stále před implementací.

23 Vzdělávacího systému se týká zejména prioritní osa Rovný přístup ke kvalitnímu předškolnímu, primárnímu a sekundárnímu vzdělání, pro kterou se počítá s částkou přesahující 1,2 mld. EUR:

http://www.msmt.cz/uploads/OP_VVV/OP_VVV_k_16_7_2014.pdf. Arnošt Veselý k tomu dodává: „Osobně to ale vidím též jako hrozbu. Dopad obrovských peněz, špatně alokovaných, může být i velmi negativní.“

24 Vládní návrh rozpočtu počítá s navýšením o 4,5 miliardy korun, určených zejména na zvýšení platů učitelů, rozvoj regionálního školství a výzkum: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/rozpocet-msmt-na-rok-2016-posili-o-4-5-miliardy?highlightWords=rozpo%C4%8Det>. Podle ekonoma Georga Psacharopoula, který měl v loňském roce přednášku na půdě CERGE-EI, je zejména investice do základního vzdělání velmi výhodná:

<http://www.eduin.cz/clanky/cesky-rozhlas-nejvic-se-statu-vraci-investice-do-zakladniho-vzdelanirika-ekonom-george-psacharopoulos/>.

- Nový přístup České školní inspekce k hodnocení práce škol a stimulace jejich rozvoje.²⁵
- Šance na zlepšení vzdělávání na učilištích a větší zájem průmyslu o ně.²⁶
- Reálná možnost občanského sektoru ovlivňovat kroky ve vzdělávacím systému.²⁷

Hrozby

- Neschopnost (neochota) naplňovat přijaté strategické cíle (přijaté strategie, kariérní řád).²⁸
- Zrušení původního konceptu kariérního řádu a jeho nahrazení zjednodušenou verzí.²⁹

25 ČŠI zveřejnila v červnu 2015 materiál s názvem Kvalitní škola: <http://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/Obr%C3%A1zky%20ke%20C4%8DI%C3%A1nk%C5%AFm/Kvalitn%C3%AD%20C5%A1kola%209.%206.%202015/Kvalitni-skola-kriteria-a-indikatory-hodnoceni-konecna-verze-s-poznamkou-pod-carou.pdf>. Jde o materiál, který výrazným způsobem přesouvá těžiště pozornosti ČŠI od formálních ukazatelů k hodnocení těch faktorů v činnosti školy, které mají reálný dopad na kvalitu vzdělávání žáků. Jde o příslib, nikoliv o záruku, že se školy budou moci skutečně opřít o erudovanou a profesionální podporu. Břetislav Svozil k tomu dodává: „Změnu kurzu v orientaci ČŠI by měla provázet i změna ve způsobu přijímání nových inspektorů, kteří budou schopni nové pojetí inspekce aplikovat ve školách. Inspirací mohou být zahraniční modely, např. Anglie.“

26 Bude-li naplněno nové ustanovení o jednotných zkouškách pro studium ukončené výučním listem, a zejména posílení důrazu na všeobecné gramotnosti, mohlo by to mít příznivý dopad na vzdělávací výstupy této části sekundárního vzdělávání, která je zcela jistě nejproblematičtější. Jednotné učňovské zkoušky zavádí novela školského zákona (v platnosti od 1. 1. 2015): <http://www.eduin.cz/wp-content/uploads/2014/09/vladni-navrh-zakona.pdf>. Rok 2015 je také Rokem technického vzdělávání, což je kampaň Svazu průmyslu a dopravy ČR (<http://www.rokprumyslu.eu/>). Je pravděpodobné, že i když chybí jasný příslib českého průmyslu k podpoře vzdělávání zejména na učilištích, určitá část podniků se zaměří na užší spolupráci se školami. Vzorem může být projekt Pospolu (Národní ústav pro vzdělávání): <http://www.nuv.cz/pospolu>.

27 Průběh debaty o zákonu, jímž měla být definovaná tzv. dětská skupina a jenž ohrožoval existenci některých zařízení pro předškolní výchovu a vzdělávání, nakonec po tlaku ze strany nevládních organizací vyústil v zákonnou úpravu, která umožní jejich další existenci: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/udalosti-v-ceskem-vzdelavani-2014-dil-2-novela-skolskeho-zakona-detske-skupiny-a-nekvalifikovani-ucitele/>. Dominik Dvořák k tomu dodává: „Posilování nových aktérů, včetně občanského sektoru, může přinášet i rizika. Není vždy jasná legitimita a cíle těchto aktivit, pozitivní vývoj mohou podporovat i blokovat.“

28 Týká se to jak Strategie vzdělávání 2020, tak Strategie digitálního vzdělávání, případně oddalování a zjednodušování kariérního řádu popsaných výše.

29 Kariérní řád je v procesu příprav. V platnost měl vstoupit v roce 2016 s trváním implementace v řádu let (cca do 2030). O jeho dosavadní podobě se vedou spory: <http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-kulateho-stolu-pripravovany-karierni-rad-vyvolava-rozporuplne-reakce/?gclid=COv7e35icECFfLJtAodKG8AvQ>. Podle posledních informací však bude kariérní řád zjednodušen na rozdělení učitelů do dvou skupin, přičemž do té vyšší budou učitelé vstupovat po dvou letech praxe. K dispozici jsou pouze mediální informace, např. zde <http://domaci.ihned.cz/c1-64806360-slibovane-platy-podle-uspechu-ucitele-nedostanou-ministryne-prekopala-karierni-rad>). Martin Chvál dodává: „Není jisté, zda se jedná o hrozbu. Původní koncept chtěl oceňovat učitele za práci nad rámec vlastní výuky, tedy za to, co učitel dělá užitečného navíc. Kritici tohoto konceptu chtějí oceňovat učitele za to, že dokáží lépe učit žáky. O rizicích různých konceptů např. zde: Janík, T., Pišová, M., & Spilková, V. (2014). Standardy v učitelské profesi: zahraniční přístupy a pokus o jejich zhodnocení. *Orbis scholae*, 8(3), 133–158. <http://www.orbisscholae.cz/2014/cislo-3>.“ Václav Trojan dodává: „V českém kontextu nešlo o první pokus, který nebyl dotažený do konce. Proto každé odložení reálně snižuje ochotu pedagogických pracovníků v terénu podílet se na jeho budoucí implementaci. Je vskutku iluzorní představa, že by dvoustupňový kariérový systém

- Reálné riziko nepovedené implementace inkluze a povinného předškolního roku vzdělávání.³⁰
- Zaostávání vzdělávacího systému za aktuálními společenskými požadavky, „opt out“ části rodičů z veřejného vzdělávacího systému.³¹
- Netransparentnost při správě vzdělávacího systému.³²
- Nekoncepčnost řízení systému a další prohlubování nedůvěry v efektivitu systému.³³

mohl přinést požadovanou dynamiku a posun ve kvalitě.“

30 Na implementaci opatření pro to, aby běžné ZŠ mohly poskytovat podpůrná opatření žákům se speciálními potřebami, zbývá pouze několik měsíců. Na implementaci obdobných opatření k zavedení povinného roku předškolního vzdělávání je o jeden rok více, nicméně ani zde neexistuje jasně stanovený plán procesu se zaměřením na rizikové lokality a klíčová opatření. I když existuje velké množství příkladů dobré praxe ze zahraničí, český systém není schopen je systematicky zpracovávat. Václav Trojan, výzkumník Pedagogické fakulty UK, k tomu dodává: „*Jakkoliv principiálně podporuji inkluzi, souhrn problematických podmínek, v nichž dochází k přechodu českého vzdělávacího systému na tento způsob vzdělávání, zejména chybějící podpora škol, hrozí selháním.*“ Jan Tupý k tomu dodává: „*Součástí problému je i neřešená problematika vzdělávání dětí do 3 let věku. Ve školním roce 2014/2015 se v MŠ vzdělávalo 367 603 dětí, z toho 37 898 dětí (10,31 %) mladších 3 let – 737 mladších než 2 roky (0,2 %), 13 962 dvouletých (3,8 %), a 23 199 (6,31 %) narozených do 31. 12. 2011, jak vyplývá z nezveřejněné analýzy NÚV. Problémy jsou především v podmínkách pro vzdělávání těchto dětí (velký počet dětí mladších 3 let v některých třídách, vzdělávání těchto dětí v početných třídách spolu se staršími dětmi, ne zcela proškolené učitelky pro vzdělávání dětí daného věku, nedostatek pomocného personálu, obtížné skloubení režimu těchto dětí s režimem starších, otázka stravy atd.). Situace se zatím neřeší ani legislativně, ani materiálně (finančně), metodicky atd.*“

31 Z posledních průzkumů vyplývá zajímavá tendence: necelá třetina rodičů (veřejnosti) je nespokojena s fungováním veřejného vzdělávacího systému. Ukazuje na to průzkum CVVM pořízený v září 2015 na reprezentativním vzorku české dospělé populace (bez rozlišování aktuálního osobního vztahu ke vzdělávání): http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7430/f3/or151012.pdf a http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7431/f3/or151013.pdf. Stejně tak průzkum provedený na dostatečně robustním vzorku českých rodičů ukazuje, že je tu zhruba stejně velká skupina v tomto společenském segmentu, která považuje současný stav vzdělávání ve veřejných školách za nevyhovující: <https://drive.google.com/a/eduin.cz/file/d/0B4CRI6qnQpfBR3E5R2RQeVc2cDg/view>. S ohledem na to je důležité poznamenat, že v posledních několika letech se výrazně zvýšil počet neveřejných ZŠ, které si berou za cíl přizpůsobit vzdělávání dětí více požadavkům současnosti. Václav Trojan k tomu dodává: „*Na jiném místě auditu jsou zmiňovány kontroverzní požadavky zaměstnavatelů, které bychom také mohli označit za požadavky současnosti. Bylo by dobré vyjasnit, co z těchto požadavků reálně zahrnout do vzdělávání ve veřejném vzdělávacím systému.*“

32 Reforma financování, prováděcí předpisy k inkluzi, důvody k přepracování kariérního řádu, analýzy, z nichž ministerstvo školství při provádění těchto kroků čerpá, nejsou zveřejňovány a není možné posoudit jejich smysluplnost. Do stejné kategorie spadá nejasná personální práce na ministerstvu a jím řízených organizacích. Je reálný předpoklad, že byli do služebního poměru (se vstupem služebního zákona v platnost ke dni 1. 7. 2015) vzati i pracovníci MŠMT, kteří se neosvědčili (nejsou posilou pro realizaci koncepčních kroků školské politiky), respektive neproběhlo dostatečné zhodnocení kvality a efektivity současných pracovníků.

33 Byť MŠMT oficiálně vydalo Strategii 2020, která v některých bodech velmi jasně definuje, co je třeba ve vzdělávání dělat, některé reálné kroky jdou proti těmto požadavkům, nebo jsou minimálně kontroverzní ve věci svých dopadů. Vstup novely zákona o pedagogických pracovnících v platnost přinesl v řadě škol nutnost

- Omezování kvality učitelů nepromyšlenou regulací místo stimulace.³⁴
- Udržování zastaralé struktury školského systému.³⁵
- Neschopnost integrovat mimoškolní vzdělávání do vzdělávacích výstupů systému.³⁶
- Neschopnost sledovat vzdělávací výstupy systému a rozhodovat se na základě empirických dat a ověřených poznatků.³⁷
- Nízká kompetentnost politické reprezentace v rozhodování o zásadních krocích směrem k rozvoji vzdělávací soustavy na státní, krajské i obecní úrovni.³⁸

zbavovat se učitelů jen kvůli tomu, že formálně neodpovídají zákonným požadavkům:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/na-male-skoly-v-pohranici-ma-novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-tvrdy-dopad--1441510. Novela školského zákona upravující podpůrná opatření pro děti se speciálními potřebami hrozí nezdařenou implementací do škol a tedy diskreditací prokazatelně progresivního způsobu rozvoje společnosti, na čemž se shodují odpůrci i příznivci inkluze: <http://www.eduin.cz/clanky/kulaty-stul-skav-a-eduin-ucastnici-debat-o-inkluzi-predevsim-zadaji-vice-informaci/>. Zákon o povinném předškolním vzdělávání má sice posílit rovnost v přístupu ke vzdělávání u sociálně slabých, ale napříč odborným spektrem vzbuzuje nedůvěru v tom, zda takového cíle skutečně dosáhne: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-plosna-povinnost-zkomplikuje-predskolni-vzdelavani-deti-ktere-ho-nejvic-potrebuji/>. V roce 2015 došlo k další výměně na postu ministra školství, a to po mnoha měsících spekulací o tom, že Marcel Chládek bude z postu odvolán. Trend nestability se tím prohlubuje.

34 Viz předchozí poznámka týkající se vlivu novely zákona o pedagogických pracovnících na kvalitu učitelů.

35 Byť patří ČR na špičku ve srovnání zemí s počty absolventů středního odborného vzdělání (<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-ceska-republika-nepotrebuje-vice-ucnu-rika-expertka-z-oecd/>), MŠMT ani zřizovatelé středních škol nejeví známky toho, že by tento problém chtěli řešit. Břetislav Svozil k tomu dodává: „*Problematická je dvoukolejnost v řízení regionálního školství, kdy se o koncepčních věcech i financování rozhoduje jak na úrovni ministerstev, tak na úrovni obcí a krajů. To činí zejména síť středních škol do značné míry nefunkční.*“

36 Z původního návrhu Strategie 2020, v němž byla navržena cesta k integraci neformálního vzdělávání, zůstal ve finální podobě nepatrný zlomek. Přitom právě neformální vzdělávání získává díky technologiím stále větší relevanci na rozvoj nastupujících generací.

37 V září 2014 představilo MŠMT a ČŠI projekt iPortál, který má shromažďovat data o školách. Dle ministra školství by měl tento projekt přispět ke zkvalitnění výuky na školách. Projekt ale nesleduje klíčové faktory, které mají na kvalitu vzdělávání vliv (přidaná hodnota učitelů) a není jej tedy možno považovat za nástroj, kterým by bylo efektivně možné kvalitu zjišťovat. ČR postrádá jakoukoliv strukturu podobně zaměřených indikátorů. V říjnu 2015 byl ukončen projekt Národního systému inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy v ČR (NIQES): <http://www.niqes.cz/Aktuality/Ceska-skolni-inspekce-predstavila-reditelum-skol-z>. Není jasné, zda a jakým způsobem bude jeho výsledků využito při dalším rozvoji a řízení vzdělávací soustavy.

38 Rozpory v řízení systému ukazují, že míra profesionálního přístupu k rozvoji vzdělávání je ohrožována neschopností vytvořit smysluplnou koncepci a držet se jí. V podobné situaci jsou i krajské a obecní samosprávy, které místo rozvoje vzdělávání upřednostňují zachování status quo, popř. stále silněji vzdělávací systém politicky ovlivňují. Martin Chvál dodává: „*Vedle tohoto si pokládám zprávu expertů OECD (<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/zprava-oecd-o-hodnoceni-vzdelavani-v-cr>), která je přísná, dokáže přesněji pojmenovat problém i návrhy řešení. Dle mého takové paušální zobecňující soudy nic neřeší, jen staví zbytečné bariéry pro pozitivní ovlivňování systému.*“ Břetislav Svozil k tomu dodává: „*Pro starostu malé obce je často velmi těžké rozhodovat se v otázkách rozvoje škol, které obec zřizuje. Jak má poznat, zda jeho škola je, či není kvalitní? Jak má vybírat ředitele?*“

Komentáře expertů v oblasti vzdělávání

Jana Straková, výzkumnice Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při Univerzitě Karlově:

Vidím několik obecných hrozeb. Jednak tu, že MŠMT se nebude striktně řídit veřejným zájmem, ale bude podléhat rozmanitým zájmovým skupinám (např. zaměstnavatelským svazům). Další hrozbou je absence spolupráce a navazování na již provedenou práci, kdy každá nová mocenská skupina bude vytvářet na zelené louce svůj „kariérní řád“ „systémovou podporu inkluzivního vzdělávání“ apod., aniž by využila výsledků svých předchůdců (což je velmi marnotratné a demotivující). Další vážnou hrozbou je překotné zavádění reformních kroků bez náležité přípravy (tedy důkladného vysvětlování přínosů a důvodů změn všem skupinám aktérů) a bez vytvoření odpovídajících podmínek (to aktuálně hrozí u zavádění podpůrných opatření), což povede buď k pohřbení důležitého a prospěšného záměru nebo k jeho formálnímu provedení (bude zachován status quo, ale úkol bude považován za splněný).

Břetislav Svozil, někdejší ředitel ZŠ Deblín, zakladatel projektu Open School Space:

V českém vzdělávacím systému lze kromě indikátorů s jednoznačnou vlastností v rámci SWOT analýzy identifikovat i takové, jež mohou figurovat v jejích různých částech. Jsou jimi **velká autonomie ředitelů**, což je v případě kvalitních ředitelů výhoda. V případě, kdy není ani kariérní řád, ani příprava ředitelů před vstupem do funkce, tak je to hrozba. Zároveň může autonomie, pokud řízení rezortu není koncepční, vést do jisté míry k nemožnosti garantovat výstupy vzdělávání. Do stejné kategorie těžko zařaditelných spadají též **strukturální fondy EU**. Částečně je to – zatím – promarněná příležitost. Kdo garantuje kvalitu výstupů? Časté změny v zadávání, zpoždění, nejednoznačnost, nepropojenost...

Dominik Dvořák, výzkumník z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při Univerzitě Karlově:

Pokud jde o formální podobu auditu, chybí mi zde víc odkazů na primární prameny zejména z pedagogického výzkumu.

Václav Trojan, výzkumník Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy:

Přetrvávající hrozbou pro vzdělávací systém je samotné nejisté postavení ředitele školy. Jeho funkce je **politicky ovlivňována zřizovateli**, chybí povinné vzdělávání před nástupem do funkce, systematická podpora a celoživotní rozvoj těchto zásadních a nezastupitelných osob.

Významné události ovlivňující změny ve vzdělávacím systému (2014/2015)

Způsob hodnocení vlivu jednotlivých témat na český vzdělávací systém: Používáme symboly + a - (kladné a záporné hodnoty). Protože u jednotlivých témat je vzhledem k jejich komplexnosti často těžké určit zcela jednoznačně jejich pozitivní či negativní dopad, uvádíme v takových případech místo jednoznačného hodnocení poměr negativního a pozitivního přínosu. V případě, že odhad pozitivního či negativního dopadu převažuje, je to vyjádřeno počtem znamének (např. --/+ znamená poměr negativního a pozitivního dopadu 2:1).

--/+ Inkluze

Legislativním procesem postupně prošla novela školského zákona. S účinností od 19. 3. 2015 přináší významnou změnu do českého vzdělávání: místo vyčleňování dětí se speciálními potřebami předpokládá nová legislativa, konkrétně § 16 novely, poskytování tzv. podpůrných opatření těmto dětem nejprve v běžných školách³⁹. Teprve tehdy, pokud běžná škola nebude schopná poskytnout dítěti takové podmínky ke vzdělávání, jaké potřebuje, by mělo být dítě umístěno ve speciální škole. Zároveň byla zrušena příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením⁴⁰, čímž se smazal rozdíl mezi tzv. praktickými školami a školami běžného proudu. ČR novou legislativou a zrušením paralelního vzdělávacího programu nastoupila cestu progresivních vzdělávacích systémů (Finsko, Norsko, Ontario atp.), nicméně zároveň trvá odpor zejména speciálních pedagogů z praktických škol⁴¹, ale i převážné části učitelů škol běžných, části veřejnosti i části veřejných autorit⁴². V platnost má nová legislativa vstoupit od 1. 9. 2016 a do té doby by měly být české základní školy připraveny na přijetí žáků se speciálními potřebami, zejména těch s určitou mentální či psychickou dispozicí a také nemalého počtu dětí sociálně zanedbaných, které – podle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva známého jako D. H. – byly velmi často diskriminačně umísťovány právě do praktických škol a vzdělávány podle programu pro mentálně postižené. Jak se ale zdá, nad implementací nové legislativy a připraveností škol na přijetí nového přístupu k dětem se speciálními potřebami převládají všeobecné pochybnosti⁴³, posilované často velmi ostrým odmítáním principiálních odpůrců inkluze. Tento „koktejl“ vytváří prostředí, v němž hrozí, že nová legislativa, která představuje objektivní příležitost k posunu směrem k větší rovnosti v přístupu ke vzdělání a tedy i k naplnění Strategie vzdělávání 2020. Reálně hrozí diskreditace principu začleňování jako „neproveditelné“, případně pouze formální naplnění a reálná neměnnost situace.^{44 45}

39 <http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/15-082.htm>.

40 <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/ministryne-skolstvi-trva-na-zruseni-osnov-pro-lehce-mentalne-postizene-deti>

41 <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-k-otevrenemu-dopisu-asociace-specialnich-pedagogu>.

42 Do diskuse se např. nečekaně vložil prezident Miloš Zeman, který se domnívá, že postiženým či znevýhodněným dětem je „lépe mezi svými“, nebo že pomalejší děti budou brzdit ve vzdělávání ostatní. Řada odborníků se snaží prezidentovi jeho názory neúspěšně vyvracet, např. ředitel Jedličkova ústavu:

<http://www.eduin.cz/audio-a-video-archiv/dvtv-sef-jedlickova-ustavu-zeman-se-s-handicapovanymi-detmi-myli/>.

43 Jak ukazují např. závěry Kulatého stolu SKAV a EDUin z října 2015: <http://www.eduin.cz/clanky/kulaty-stul-skav-a-eduin-ucastnici-debat-o-inkluzi-predevsim-zadaji-vice-informaci/>.

44 Dominik Dvořák k tomu dodává: „V důsledku neschopnosti systému implementovat komplexní a zásadní změny je to skutečně víc riziko než příležitost, zejména při zavádění plošně a stejným tempem bez ohledu na situaci jednotlivých škol.“ Břetislav Svozil k tomu dodává: „Je nutné zodpovědět tyto otázky: Jak to vypadá s podpůrnými opatřeními? Jak jsou či nejsou nastaveny podmínky pro čerpání z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání pro podporu inkluze? Jak jsou systematicky proinkluzivně připravováni budoucí učitelé na pedagogických fakultách? Jakou podporu mají samotné školy a zřizovatelé? Jak je budována důvěra na všech úrovních, tzn. nejen mezi profesionály ve vzdělávání, ale i mezi rodiči?“ Václav Trojan k tomu dodává: „Podpora školám se odehrává více méně ve verbální rovině, což přináší silící nejistotu nejen v této oblasti.“

45 Řadu dalších informací k tématu získáte zde: <http://www.eduin.cz/beduin/co-je-v-pozadi-debaty-o-diagnostice-deti-v-poradnaci/>

--/+ Rok technického vzdělávání

Rok 2015 byl Svazem průmyslu a dopravy ČR, za aktivní spoluúčasti MŠMT⁴⁶, vyhlášen Rokem technického vzdělávání⁴⁷. Jde o placenou kampaň, kterou pro Svaz průmyslu realizuje vydavatelství Economia (vydavatel Hospodářských novin, týdeníků Respekt, Ekonom a dalších titulů) v podobě série konferencí a příloh či inzerátů v jejich titulech.

Kampaň měla za cíl popularizovat tuto oblast vzdělávání na všech stupních vzdělávacího systému. Svaz průmyslu měl podle prohlášení jeho prezidenta Jaroslava Hanáka i ambici změnit legislativu tak, aby technické vzdělávání podporovala. To se pravděpodobně částečně podaří, protože návrh na reformu financování, který má být podle ministryně školství Kateřiny Valachové předložen do konce roku 2015, má na středoškolské úrovni zohledňovat „potřeby pracovního trhu“⁴⁸, což souvisí s dlouhodobým tlakem průmyslových podniků na údajný nedostatek pracovních sil⁴⁹.

Podle kampaně má mít podpora na úrovni mateřských a základních škol podobu posíleného obsahu vzdělávání směrem k technickým oblastem. Těžiště je kladeno na podporu technického vzdělávání na středních školách, s čímž souvisí i návrh financování z dílny předchozího ministra školství. Popularizovány by měly být i technické studijní obory na vysokých školách.

<http://www.eduin.cz/beduin/jak-funguji-skoly-kde-ma-pravo-na-vzdelavani-kazdy-ne-jen-nekteri/>

<http://www.eduin.cz/beduin/specialni-skolstvi-dostalo-systemovou-podporu-segregaci-pry-podporuje-vetsina-ucitelu/>

<http://www.eduin.cz/beduin/msmt-pri-priprave-provadecci-vyhlasaky-k-inkluzi-postupuje-netransparentne-jednani-se-snazi-utajit/>

<http://www.eduin.cz/beduin/prakticke-skoly-se-nerusi/>

<http://www.eduin.cz/beduin/diskutujme-o-tom-ktere-jsou-ty-spravne-kroky-pro-podporu-inkluzi-v-nasich-skolach/>

<http://www.eduin.cz/beduin/proc-msmt-mlzi-kolem-inkluzivni-vyhlasaky-a-znejstuje-tak-ucitele-i-rodice/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-zneuziti-diagnozy-mentalni-postizeni-ve-vzdelavani-stale-hrozi/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-specialni-skolstvi-posiluje-na-necekanem-miste-na-ministerstvu/>

<http://www.eduin.cz/clanky/kulaty-stul-skav-a-eduin-skoly-by-mely-byt-pripraveny-na-ruzne-deti-realita-je-ale-jina/>

46 <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/marcel-chladek-2015-bude-rokem-technickeho-vzdelavani>.

47 <http://www.rokprumyslu.eu/>.

48 Za éry ministra Chládky byl tento požadavek oficiální součástí reformy:.

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1507288-stat-chce-posilit-vliv-na-stredni-skoly-financovat-chce-potrebne-obory>.

Ministryně Valachová zatím konkrétní koncept nezveřejnila, nicméně podle mediálních zpráv nebude systém financování ZŠ a SŠ oddělen: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/oddeleny-system-pro-financovani-zs-a-ss-zaveden-nebude/1274513>.

49 Jana Straková k tomu dodává: „V kampaních na podporu odborného vzdělávání je ignorována řada faktických skutečností, např. vysoká nezaměstnanost absolventů odborných škol, nevyužívání vystudované specializace, ať už přechodem do VŠ studia nebo zaměstnáním v jiném oboru. Oponenti tvrdí, že podpoře účasti ve středním odborném vzdělání musí předcházet modernizace oborů tak, aby odborné vzdělávání bylo pro jejich absolventy užitečné a aby nebylo zbytečně nákladné. S tím souvisí například redukce počtu oborů s posílením všeobecné odborné části.“

Samotná kampaň má jen velmi malý potenciál změnit nějak zásadně zájem o technické oblasti mezi studenty a jejich rodiči⁵⁰. Daleko větší vliv může mít na utváření vzdělávací politiky, čemuž byl velmi nakloněn odvolaný Marcel Chládek⁵¹. Jistý dopad může mít kampaň i na jednání průmyslových podniků, které by měly více spolupracovat s učilišti, středními i vysokými školami, pokud chtějí získávat absolventy odpovídající jejich požadavkům. Ze strany českého průmyslu opakovaně zaznívá, že české střední odborné školství by mělo zavést „prvky duálního systému“, kdy jsou učni po teoretické stránce vzděláváni ve školách a praxi absolvují v podnicích. Podle českých průmyslníků nemůže být v ČR zaveden duální systém proto, že české firmy jsou „sebeorganizované“ (členství ve svazu či Hospodářské komoře je dobrovolné)⁵². Faktem ale je, že duální systém funguje na výrazném finančním podílu podniků a bez něj jej nelze aplikovat⁵³. Problematickou stránkou celé kampaně jsou i často nedoložené statistiky o nezaměstnanosti absolventů z jednotlivých oborů, které mají podporovat tezi, že technické vzdělávání je nutně potřeba posílit kvůli trhu práce.^{54 55}

---/+ Reforma financování regionálního školství

V českém školství se už roky mluví o tom, že financování na hlavu žáka, vede ke snaze škol nabírat co nejvíce žáků a zajistit si tak co největší finanční dotaci. Všechny předchozí pokusy o reformu financování selhaly. Bývalý ministr Marcel Chládek si vzal za cíl tento politický úkol naplnit. Sestavil pracovní skupinu, která měla nový koncept připravit⁵⁶. Připravovaný koncept

50 Arnošt Veselý se domnívá: „V krátkodobém horizontu může mít nějaké efekty na rozhodování žáků a jejich rodičů, ale jakmile skončí, vše se vrátí do starých kolejí.“

51 Asociace ředitelů gymnázií ostře kritizovala např. vliv průmyslové lobby na směřování Dlouhodobého záměru vzdělávání: <http://www.ceskaskola.cz/2015/04/pripominky-asociace-reditelu-cr-k.html>.

52 <http://www.euractiv.cz/obchod-a-export0/clanek/malo-lidi-pro-prumysl-cesko-znovu-hleda-jak-z-toho-ven-012409>.

53 Rozhovor s předsedou německého Spolkového institutu pro odborné vzdělávání a přípravu: <http://blisty.cz/art/76789.html>.

54 Diskuse prezidenta svazu Jaroslava Hanáka a poslance Jiřího Zlatušky (ANO): <http://video.aktualne.cz/dvtv/sef-prumyslenu-maturanty-z-gymnazia-nase-firmy-nehceji/r~5c9db37cc7e111e4875c002590604f2e/>.

55 Řadu dalších informací k tématu získáte zde:

<http://www.eduin.cz/beduin/vitejte-v-roce-technickeho-vzdelavani/>

<http://www.eduin.cz/beduin/marcel-chladek-pod-vlivem-prumyslovych-lobby/>

<http://www.eduin.cz/beduin/uplatneni-absolventu-prevlada-pocet-tech-kteri-nepracuji-v-oboru-sveho-studia/>

<http://www.eduin.cz/beduin/prumysl/>

<http://www.eduin.cz/beduin/dualni-system-po-cesku-bez-odpovednosti-prumyslenu/>

<http://www.eduin.cz/beduin/svaz-prumyslu-upravuje-retoriku-na-otazky-ohledne-ucnovskeho-skolstvi-zatim-ale-neodpodvedel/>

<http://www.eduin.cz/beduin/proc-ministr-skolstvi-podporuje-odklon-od-vseobecneho-vzdelavani/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tri-otazky-pro-prezidenta-svazu-prumyslu-a-dopravy-ve-veci-vzdelavani-a-zamestnatelnosti-soucasnych-absolventu-ceskych-ucilist/>

<http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-z-kulateho-stolu-skav-a-eduin-co-bude-potrebovat-dnesni-prvniak-jako-budouci-uchazec-o-praci/>

<http://www.eduin.cz/clanky/debata-s-oponenty-potrebujeme-vice-vyucenych/>

56 O pracovní skupině neexistují žádné veřejně dohledatelné oficiální záznamy, stejně jako o další činnosti ministerstva.

měl být postaven na tzv. optimální naplněnosti třídy, kdy bude pro jednotlivé studijní programy stanoven odpovídající počet žáků ve třídách a podle toho budou školám poskytovány finanční prostředky. Zároveň by měly být zohledňovány potřeby pracovního trhu a podle toho by měly být stanoveny optimální počty žáků v jednotlivých studijních programech (týká se středních škol). Návrh, který představil Marcel Chládek v březnu 2015, počítal s tím, že 70 % prostředků určí stát podle analýzy potřeby oborů na trhu práce a 30 % si určí kraje podle lokálních specifik. Marcel Chládek tehdy tvrdil, že ministerstvo školství má zpracovány analýzy vývoje potřeb trhu práce na několik let dopředu a podle toho je údajně možné potřebnost oborů stanovit. Koncept však nebyl zpřístupněn k prozkoumání odborné veřejnosti a nebyla zveřejněna ani uvedená analýza. Lze tedy jen stěží určit, do jaké míry byl koncept realizovatelný.

Ministryně Kateřina Valachová, která převzala agendu po Marcelu Chládkovi, deklaruje, že koncept změny financování by měl být zveřejněn do konce roku 2015. Měl by podle dostupných informací stát na principu optimálně naplněné třídy a počtu odučených hodin, avšak zároveň by nemělo být odděleno financování ZŠ a SŠ, což implikuje, že rozdílný koncept pro SŠ navrhovaný během éry jejího předchůdce nebude realizován. Zároveň by měl nový systém financování zajistit obědy zdarma dětem v povinném vzdělávání do třetí třídy ZŠ. Nový model financování by měl vstoupit v platnost v roce 2018/2019. Detaily je těžké posoudit, neboť pracovní verze není k dispozici veřejně⁵⁷.

--/+ Povinné předškolní vzdělávání

Součástí novelizace školské legislativy je i zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání a tedy prodloužení povinné školní docházky na 10 let, a to s platností od roku 2017/2018. Na konci října 2015 byla tato novelizace podpořena v prvním čtení ve sněmovně⁵⁸. Tento krok je odůvodněn zejména tím, aby se vyrovnala připravenost dětí na školní výuku a aby tak byly zároveň podpořeny děti přicházející ze sociálně méně podnětného prostředí, které si do povinného vzdělávání přinášejí handicap spočívající v jejich nepřipravenosti.

Ačkoliv je podobná povinnost od letošního roku platná ve Finsku a i v dalších zemích je rok před základní školou povinný, v ČR vzbuzuje záměr značnou kontroverzi⁵⁹. Nejčastěji zmiňovanými relevantními riziky jsou pochybnost o účinnosti u dětí, které předškolní vzdělávání nejvíce potřebují z důvodu příliš krátké doby, neprovázanosti podpory se spoluprací s rodinou a s pravděpodobností, že zejména ve vyloučených lokalitách budou vznikat školy s výrazně velkým počtem sociálně slabých dětí.⁶⁰ Problematické je, že podle

⁵⁷ K dispozici jsou pouze mediální informace, které lze brát jen stěží za podklad k analýze:

<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/oddeleny-system-pro-financovani-zs-a-ss-zaveden-nebude/1274513> a <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/215411030500830/>.

⁵⁸ <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-podporila-povinny-rok-v-ms-i-jednotne-prijimacky-na-ss/1274686>

⁵⁹ Ve Finsku byla už před zavedením povinnosti účast na předškolním vzdělávání cca 98 %, v ČR je nicméně účast také relativně vysoká, okolo 94 %.

⁶⁰ Břetislav Svozil k tomu dodává: „Povinný poslední rok mateřské školy je pouze jedním z dílků mozaiky. Problematické je malé propojení mezi školstvím a odborem sociální péče. Dobrým příkladem hodným následování je např. domácí doučování, praxe studentů sociální pedagogiky PedF MU v Brně, byť jde o děti ve vyšším věku.“

novely by musela zařízení pro poskytování povinné předškolní péče splňovat kritéria, která nesplňují např. lesní školky nebo nízkoprahové kluby, které právě ve vyloučených lokalitách působí.⁶¹ Podle kritiků by měla podpora směřovat zejména k těm dětem, které ji skutečně potřebují, a k tomu by také měly být využity prostředky, jež mají být investovány do plošného opatření⁶².

---/+ Kariérní řád

Vloni jsme v auditu uvedli: „Rozvoj kvality učitelů v ČR objektivně brzdí chybějící koncepce, podle které by bylo možné takový rozvoj plánovat, sledovat a vyhodnocovat. Ministerstvo školství během posledního roku výrazně pokročilo v přípravě takové koncepce, které se zjednodušeně říká kariérní řád.“ Návrh samotný vzbudil mezi odbornou veřejností rozporuplné reakce a např. pedagogické fakulty se od něj distancovaly⁶³. Zaváděl nicméně čtyři stupně úrovně učitelské profese a plnil roli systému, jehož prostřednictvím je možné odlišovat kandidáty na mentory učitelů, ředitele či inspektory. Tento koncept byl však podle posledních informací zamítnut a bude nahrazen jiným, jenž má pouze dvě kategorie, přičemž do druhé se učitelé mohou dostat po dvou letech praxe. Touto změnou by se z kariérního řádu stala pouze jednoduchá tabulka pro zvýšení platů učitelů, což velmi pravděpodobně nebude mít na kvalitu učitelů žádný významný pozitivní vliv^{64 65}.

-/+ Novela zákona o vysokých školách

V průběhu roku prochází legislativním procesem novela zákona o vysokých školách⁶⁶. Nejvýznamnějšími změnami, které novela přináší, by měla být institucionální akreditace vysokých škol, dále zavedení systému hodnocení kvality vysokých škol a možnost odebrání neoprávněně nabytých vysokoškolských titulů. Novela má obecnou podporu ze strany vysokých škol, např. České konference rektorů, nicméně zároveň má řadu kritiků (a to i ve vládní koalici), kteří namítají, že samotná novela je bezzubá a nic podstatného nezmění⁶⁷. Další tlak na přísnější regulaci a dohled nad vysokými školami vyvolala kauza soukromé Univerzity Jana Ámose Komenského, konkrétně odebrání akreditace jejímu studijnímu

61 Velmi dobře kritiku shrnuje Kulatý stůl SKAV a EDUin, který se tématu věnoval v únoru 2015:

<http://www.eduin.cz/clanky/video-povinny-predskolni-rok-prinasi-prilis-mnoho-ale/>, a dále nedávná tisková zpráva několika organizací: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-plosna-povinnost-zkomplikuje-predskolni-vzdelavani-deti-ktere-ho-nejvic-potrebuji/>.

62 Více k tomu analýza Kudy vede cesta, kterou nechala zpracovat Stála konference asociací ve vzdělávání: <http://www.kudyvedecesta.cz/node/3>.

63 O argumentech pro a proti více zde: <http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-kulateho-stolu-pripravovany-karierni-rad-vyvolava-rozporuplne-reakce/>.

64 Václav Trojan dodává: „Podle mého soudu dochází k zásadnímu nepochopení. Návrhy pedagogických fakult akcentují důležitou adaptační fázi rozvoje učitele a jeho další pedagogický rozvoj. Kariérový systém musí ovšem systematicky řešit dráhu pedagogického pracovníka po celou dobu jeho kariéry, naznačovat všechny případné cesty v celkové plasticitě. Odkládání celkového pojetí, které nebude brát do úvahy rozvoj pedagogických pracovníků či možnou cestu až k řediteli či inspektorovi, je nesprávné.“

65 <http://domaci.ihned.cz/c1-64806360-slibovane-platy-podle-uspechu-ucitele-nedostanou-ministryne-prekopala-karierni-rad>.

66 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=464&CT1=0>

67 <http://domaci.ihned.cz/c1-64040760-poslanci-podporili-novelu-o-vysokych-skolach-meni-system-akreditaci>.

programu speciální pedagogiky. Škola tento program otevřela v souvislosti s novelou zákona o pedagogických pracovnících, který požaduje doplnění kvalifikace učitelů, jimž chybí potřebné pedagogické vzdělání. Akreditační komise odebrala škole akreditaci kvůli příliš vysokému počtu studentů a údajné neschopnosti školy zajistit jim kvalitní studium. Jiný problém představuje Literární akademie Josefa Škvoreckého, jejíž provozovatel ohlásil hospodářský úpadek a studentům hrozí, že nebudou moci studium dokončit. Jak se tyto problémy promítnou do případných pozměňovacích návrhů, není v tuto chvíli jasné⁶⁸.

---/+ Hodnocení výsledků vzdělávání: jednotné přijímací zkoušky na SŠ a povinná maturita z matematiky

Záměr sjednotit přijímací zkoušky na střední školy podobným způsobem, jako se tomu stalo v případě státních maturit, ohlásil odvolaný ministr Marcel Chládek. Nástupkyně Kateřina Valachová chce tento záměr dotáhnout k realizaci, nicméně změnil se některé zásadní parametry. Zatímco Marcel Chládek chtěl zavést jednotné přijímací zkoušky od roku 2016/2017, v současnosti je spuštění posunuto o rok. Zatímco ke konci Chládkova období se hovořilo o tom, že testy nakonec nebudou jednotné, ale pouze povinné⁶⁹, ministryně Valachová se opět vrátila k verzi jednotných testů připravovaných ministerskou organizací Cermat⁷⁰. O možné diskriminaci dětí s předchozím horším vzděláním⁷¹ (v rozporu se strategickým záměrem), zúžení obsahu učiva⁷² a sporné roli státu (garanta i realizátora) podrobněji pojednává audit z roku 2014⁷³.

Zákon byl podpořen sněmovnou v prvním kole, a stejně jako povinné přijímací zkoušky obsahuje také povinnou jednotnou maturitu z matematiky, která má na přijímací zkoušky navázat v roce 2021/2022. Povinná maturita z matematiky je za současného stavu výuky tohoto předmětu nepřijatelná pro řadu odborníků, jejichž hlas reprezentuje Milan Hejný, jenž

68 Například Rada vysokých škol požaduje povinné pojištění studia: http://www.denik.cz/z_domova/zmena-zakona-kvuli-ujak-nerealne-20151105.html.

69 <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-msmt-musi-jednoznacne-sdelit-jaky-je-zamer-prijimacich-zkousek-na-ss/>.

70 <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-podporila-povinny-rok-v-ms-i-jednotne-prijimacky-na-ss/1274686>.

71 Jana Straková k tomu dodává: „Zde je třeba explicitně uvést, že se jedná o diskriminaci dětí z méně vzdělaných rodin, které rodiče posílají mnohdy do učilišť bez ohledu na jejich studijní předpoklady. Tyto děti budou znevýhodněny hned dvakrát: rodiče je nepřihlásí k maturitnímu studiu a škola se o ně proto nebude starat, neboť bude investovat energii do přípravy na jednotné přijímačky, podle jejichž výsledku bude posuzována.“

72 Dominik Dvořák k tomu dodává: „K zúžení obsahu učiva může dojít ale i v důsledku toho, že testy neexistují.“

73 <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-audit-vzdelavaciho-systemu-v-cr-rizika-a-prilezitosti-2014/>. Jan Tupý k tomu dodává: „V roce 2015 proběhlo pokusné ověřování jednotné přijímací zkoušky prostřednictvím „Pokusného ověřování organizace přijímacího řízení do oborů vzdělání s maturitní zkouškou s využitím povinné přijímací zkoušky ve školním roce 2015/2016“: <http://www.cermat.cz/souhrnna-zprava-2015-1404035215.html>. Většina ředitelů gymnázií a maturitních SOŠ se zkouškami souhlasí.“

odmítá, aby bylo matematiky použito jako donucovacího nástroje⁷⁴. Okolo státních maturit panoval v roce 2015 značný rozruch, ať už kvůli sporným zadáním v matematice⁷⁵, nebo kvůli konzervativně pojatému návrhu kánonu literatury pro maturitní zkoušku z českého jazyka⁷⁶.

Komentáře expertů v oblasti vzdělávání

Arnošt Veselý, sociolog vzdělávání z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy:

To, co mi zde chybí, jsou výzvy z OP VVV, které určitě výrazně změní to, co se reálně děje na školách. Školy se budou snažit parametrům výzev přiblížit...

Ondřej Šteffl, ředitel společnosti Scio:

Je to jen audit školství a to ještě jen veřejného. Chybí rozvoj soukromého školství, založení scioškoly je událost s větším potenciálem než duální systém. Chybí také rozvoj mimoškolního vzdělávání, pokusy českých VŠ o MOOC (massive open online courses), využívání Khanovyskoly.cz, vzdělávací potenciál skautů, projekty typu Senioři píší wiki atd. Nebyl třeba nějaký dobrý vzdělávací pořad v TV? To všechno bych tam dal prostě proto, aby lidé pochopili, že vzdělávání je hlavně mimo školy. Nevysvětlen zůstává úspěch v SIALS (testování gramotnosti dospělých).

74 <http://www.respekt.cz/vzdelani/proc-profesor-hejny-odmita-povinnou-matematiku>. Dominik Dvořák k tomu dodává: „Celé veřejné školství stojí na tom, že vzdělávání je povinné a stát má nástroje na to, aby ho vynucoval.“

75 Martin Chvátal dodává: „Šlo o jednu úlohu v matematice, jejíž zadání se stalo předmětem diskuse veřejné i na půdě Jednoty českých matematiků a fyziků.“

76 Jana Straková k tomu dodává: „Malá pozornost je dále věnována početné skupině studentů, kteří absolvovali úspěšně celou střední školu a nyní se jim opakovaně nedaří složit maturitu.“

Řadu dalších informací k maturitám najdete zde:

<http://www.eduin.cz/beduin/probiha-diskuse-o-podobě-maturit-z-cestiny/>

<http://www.eduin.cz/beduin/jak-hodnotit-statni-maturity-bez-statistických-dat-o-jednotlivých-ulohách/>

<http://www.eduin.cz/beduin/jake-plany-ma-nova-ministryne-s-vyukou-a-maturitou-z-matematiky/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-v-maturitním-testu-z-matematiky-se-opet-vyskytla-sporne-zadana-uloha/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-jak-zverejnovat-data-ziskana-ze-statních-maturit/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-podporte-transparentnost-statni-maturity-vyzval-ministryni-skolství-oldrich-botlík/>

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-stredoskoláci-navrhují-vyučovat-matematiku-ve-skupinách-zlepsila-by-se-uspesnost-u-maturit/>

<http://www.eduin.cz/audio-a-video-archiv/co-dobrego-prinesla-statni-maturita-a-jak-ma-vypadat-v-budoucnosti/>

Klíčová témata pro školní rok 2015/2016

Podpora inkluze

Významným krokem k realizaci inkluze na principu podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami bylo schválení novely školského zákona (č. 82/2015 Sb.), v návaznosti na to zpracovávání vyhlášky k provedení § 19 a některých dalších ustanovení školského zákona, včetně Katalogu podpůrných opatření a dalších příloh a úpravy RVP ZV (odstranění přílohy pro vzdělávání žáků s LMP). Přípravu legislativních, kurikulárních a metodických materiálů provázela po celý rok 2015 řada změn v odpovědnostech, složení realizátorů, samotném pojetí a obsazích dokumentů. Největší otazníky jsou nad připraveností terénu pro realizaci takto velké změny. Sama Evropská komise označuje návrh inkluze v ČR jako velký sociální experiment, který nemá v jiných zemích obdoby a bude EK pečlivě sledován.

Nejde jen o problém praktických škol. Podporu potřebují všechny školy, které se nacházejí v oblastech s vysokou koncentrací vyloučených lokalit a které samy o sobě nejsou schopny tento problém řešit. Tento problém významně přesahuje oblast vzdělávání.

Nezbytná je součinnost s dalšími rezorty, zejména s Ministerstvem práce a sociálních věcí a samosprávou. Vysoce pozitivním krokem by byla snaha o co největší poměr zanedbaných dětí zachycených v okamžiku předškolního vzdělávání. Jejich příprava na vstup do povinné základní docházky by velmi výrazně prospěla tomu, že více dětí bude schopno v běžné základní škole prospívat. Jako inkluzivní cíl lze vidět také co možná nejmenší předčasnou separaci ve vzdělávání, což v ČR reprezentují zejména víceletá gymnázia.

Současně je třeba dořešit podporu nadaných žáků, které se zatím nedostává stejné pozornosti jako vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, podporu jazykovému vzdělávání žáků-cizinců, kroky pro začlenění inkluze na všechny stupně škol (nejen na ZŠ) atd.

Doporučení:

- Jasně sdělit školám, jak se změní jejich práce po září 2016 a kdy přesně budou k dispozici peníze na implementaci.
- Ve vybraném regionu zrealizovat pilotáž, jak budou zaváděna opatření podporující inkluzi uvedená v paragrafu 16, následně vyhodnotit a teprve poté implementovat celoplošně.
- Vytvořit plán jednotlivých kroků v reálném čase (letech).
- Spustit informační kampaň o přínosech společného vzdělávání směrem k veřejnosti, využít i pozitivních příkladů ze zahraničí.

Otevřené konzultace k probíhajícím novelizacím, legislativním krokům a zásadním změnám ve vzdělávání (školský zákon, povinný poslední ročník mateřské školy, prováděcí vyhláška k provedení § 16, kariérní řád, revize RVP)

Průběh reformních snah v českém vzdělávání velmi často trpí na neochotu či neschopnost připravit opatření tak, aby skutečně pomáhala systém rozvíjet, což v první řadě znamená přínos pro nejdůležitější účastníky vzdělávání (žáky, učitele, rodiče). Řada opatření je diskvalifikována tím, že jejich prioritou není snaha podpořit hlavní aktéry vzdělávání, ale spíše ty části systému, které jsou aktuálně ohroženy. Případně se diskutuje o daných krocích pozdě

(kariérní řád), nebo vůbec (revize RVP). To je důsledkem izolovanosti v rozhodování o tak závažných krocích, které mohou české vzdělávání výrazně dlouhodobě proměnit. Nelze tvrdit, že ministerstvo nevyužívá konzultací k zásadním opatřením, ale ne vždy a důsledně a někdy jsou konkrétní aktéři z diskuse vylučováni. Výsledek je pak často v rozporu s doporučeními odborné veřejnosti a zájmy veřejnosti jako takové. Expertní posouzení a doporučení ke všem důležitým krokům ze strany organizací mimo ministerstvo a jím řízené organizace, neziskový sektor nevyjímaje, by mělo být standardní součástí rozhodování.

Doporučení:

- Důsledně pracovat se střešními koncepčními dokumenty (Strategie 2020, Strategie digitálního vzdělávání atd.), připravované novelizace by s nimi neměly být v rozporu.
- Koordinovat zvažované změny i se záměry OP VVV tak, aby nebyly ve vzájemném rozporu a alokovaných finančních prostředků ve fondech se mohlo efektivně využít ke zvýšení kvality a k rozvoji vzdělávací soustavy.
- Vytvoření transparentního připomínkového mechanismu (kdo má možnost připomínkovat, jakým způsobem, kalendárium apod.), jenž bude uveden a aktualizován na stránkách MŠMT.

Příprava reformy financování regionálního školství s ohledem na vyvážení nerovností a podporu dobrých učitelů

Ministerstvo školství má prokazatelně několik let zpoždění v přípravě reformy financování regionálního školství. Existují přitom pádné důvody k tomu, aby taková reforma byla v co možná nejkratší době připravena. Měla by respektovat doporučení Strategie 2020 a měla by tedy být soustředěna především na snižování nerovností přístupu ke vzdělávání (první pilíř strategie) a také na zvyšování kvality učitelů (druhý pilíř strategie). Jejím cílem by tedy mělo být snížení rozdílů ve financování škol a důraz na to, aby ředitelé škol měli k dispozici nástroj, jakým dobře učitele odměňovat, v souladu s kariérním řádem i s dalšími nástroji sledování kvality učitelů (např. s ohledem na vzdělávací výsledky žáků⁷⁷).

V průběhu roku 2015 byla reforma připravována, její konečná podoba bude známa později. S ohledem na dosavadní průtahy v přijetí kariérního řádu a avizované zjednodušení na pouhé dvě kategorie je otázkou, zda tento nástroj bude naplňovat předpokládaný účel.

Doporučení:

- Podložit reformu financování analýzou dopadů, tedy co způsobí změny v základním školství v okrajových regionech, jak se dotknou malých škol fungujících na výjimku.
- Úzce při tom spolupracovat s Asociací krajů i Svazem měst a obcí a Sdružením místních samospráv.

⁷⁷ Miroslav Hřebecký, dlouholetý ředitel gymnázia a expert EDUin na tematiku řízení škol, k tomu dodává: „Je otázkou, zda tady neotevřít i otázku využití reformy financování k optimalizaci a strukturální reformě sítě středních škol, z nichž mnohé zůstávají kapacitně velmi nevyužité, je o ně minimální zájem a svojí existencí odčerpávají veřejné zdroje, které by mohly být použity k financování ostatních škol. K optimalizaci doposud chyběla politická odvaha, samozřejmě se to kříží i s podporou průmyslové lobby směrem k učnovskému školství.“

- Před implementací předložit studii, jak se dotkne změna financování soukromého a církevního školství, zda zůstane zachována v tomto smyslu i nadále pluralita a volná soutěž škol různých zřizovatelů zajišťující rodičům možnost volby.

Konkrétní (a skutečné) kroky vedoucí ke kvalitě učitelů, jejich přípravě a dalšímu vzdělávání (kariérní řád)

Kariérní řád, který by měl vstoupit v platnost v roce 2016, byl zpochybněn a práce na něm pozastavena. Předkládaná podoba kariérního řádu by zřejmě ke skutečnému zlepšení podmínek učitelů nevedla, respektive by byl jeho dopad pouze formální, či dokonce kontraproduktivní (upevní postavení kritérií, která o kvalitě učitelů nevypovídají, např. věk, předchází formální vzdělání).

Mezi českými učiteli je řada těch, kteří svou práci dělají skvěle. Je potřeba je umět identifikovat, stejně jako ty, kteří selhávají. Vedle toho je nutné vyvinout maximální možný vliv na to, aby bylo učitelské povolání atraktivní pro nadané uchazeče a pokusit se změnit tvář učitelského povolání. Je tedy nezbytně nutné postavit kariérní řád na kritériích, která by posílila aktivitu učitelů, jejich profesní dovednosti a odpovědnost i prestiž celého učitelského povolání.

Je nezbytně nutné, aby se diskuse o kvalitě učitelů vymanila z dosavadního úzkého profesního kruhu a aby do ní měl možnost promlouvat nejen podnikatelský, ale zejména občanský sektor. Kvalita učitelů je nejen pilířem Strategie 2020, ale i zcela zásadním celospolečenským tématem.

Doporučení:

- Neredukovat kariérní řád jen na změnu platových tabulek, připravit změnu komplexně, jinak hrozí riziko, že se již další kroky nezrealizují.
- Klíčovým prvkem by se měl stát Profesionální standard kvality učitele přijatý po odborné i veřejné debatě se zapojením učitelů i veřejnosti tak, aby mu pedagogové rozuměli a přijali ho za svůj.
- Prezentovat veřejnosti kvalitní učitele a vysvětlovat, v čem je jejich práce výjimečná.
- Vytvořit programy, jak k učitelství přitáhnout lidi z oblastí profesí mimo vzdělávání.

Implementace Strategie 2020

Před ministerstvem školství stojí i v roce 2016 úkol připravovat nástroje k uvádění požadavků formulovaných ve Strategii 2020 do praxe. To vyžaduje zvážení, zda každý realizovaný nebo nově připravovaný krok naplňuje požadavky Strategie 2020, nebo je s nimi naopak v kolizi. Např. jednotné přijímací zkoušky, zákon o pedagogických pracovnících, povinný poslední ročník předškolního vzdělávání se dostávají do rozporu s tím, co si ministerstvo samo určilo jako priority realizace v pětiletém horizontu. Jindy se realizace kroků odsouvá (umožňovat vstup dětí do předškolního vzdělávání od co nejnižšího věku, zpracovat návrh kariérního systému aj.). V případě opatření přímo navázaných na strategii je nutné najít způsob, jak požadavky nejefektivněji adaptovat v rámci systému. Je pravděpodobné, že ne vše se podaří realizovat podle předpokladů, nicméně je důležité předejít tomu, aby byla strategie naplněna jen okrajově (jako u Bílé knihy).

Doporučení:

- Nepřijímat ad hoc řešení, která nebudou v souladu s cíli, jež jsou definované ve Strategii 2020.
- Sestavit plán uskutečňování Strategie 2020 a průběžně jej vyhodnocovat.

Revize záměru k jednotným přijímacím zkouškám

Záměr spustit v roce 2016 jednotné přijímací zkoušky v rozsahu představeném ministrem školství není opřen o žádná odborná doporučení, nemá za sebou žádný test dopadů, nerespektuje řadu objektivně doložitelných rizik. Je legitimní, má-li MŠMT zájem zdokonalit řízení vzdělávacího systému, v případě tak zásadních opatření se ale musí opírat o analýzu proveditelnosti. Odborné i zájmové instituce, které se věnují analýze a rozvoji vzdělávání, vyjma lobujících sdružení zaměstnavatelů, jsou v otázce nesystémovosti a negativního dopadu tohoto záměru ve vzácné shodě. Ministerstvo školství se nemůže zaštitit žádným výzkumem, takže je nuceno nahrazovat odborné argumenty průzkumy názorů veřejnosti. V roce 2015 proběhlo pilotní ověření pilotních testů. Většina ředitelů gymnázií a SOŠ se zkouškou souhlasí, ředitelé SOU s maturitou spíše s přijímacími zkouškami nesouhlasí, ale důvody nejsou uvedeny. Otázky spojené s možnou diskriminací žáků s předchozím horším vzděláváním (v rozporu se strategickým záměrem), se zúžením obsahu učiva a spornou rolí státu (garanta i realizátora) zůstaly i po pokusném ověřování nezodpovězeny.

Doporučení:

- Zrušit záměr jednotných přijímacích zkoušek, poučit se ze zahraničí a vytvořit přesnější škálu hodnocení, zavést prvky formativního hodnocení v průběhu základní školy a vytváření portfolií, která budou sloužit k přijímání na střední školy.
- Podobu přijímacího řízení ponechat v kompetenci ředitele školy, aby bylo možné zohlednit specifika vzdělávacího programu dané školy i situaci v regionu.

Národní rada pro vzdělávání, Rada pro revize RVP

V otázce zřízení Národní rady pro vzdělávání (poradní orgán, jehož doporučení by měla hrát zásadní roli pro kroky ministerstva a tedy výrazně ovlivňovat směr českého školství) MŠMT nepokročilo. Rada by měla reprezentovat fakt, že vzdělávání je široká oblast. Měli by zde tedy být zastoupeni akademici, školy, zřizovatelé, studenti (žáci), rodiče, profesní organizace, představitelé mimoškolního (neformálního) vzdělávání, byznys sektor. Národní rada pro vzdělávání by v takovém případě mohla plnit roli jednoho z hlavních konzultačních nástrojů a mohla by výrazně pomoci ke kultivaci v rozhodování o budoucnosti vzdělávání. Do značné míry ovlivní dopad rady na vzdělávání její samotné složení. Výběr by měl respektovat skutečnost, že tato rada je zájmově expertní shromáždění a že to není místo pro politickou rekreaci spřízněných či vlivných osob.

Otázka ovšem visí nad tím, zda takovou vizi sdílí i ministerstvo školství, které si vyhradilo právo určit, kdo bude tuto radu tvořit. Už to je signál, že k otevřenosti je stále ještě daleko. Samotné složení a fungování rady také může mít charakter podpůrného aparátu pro snaží

prosazování dílčích zájmů, např. zájmů ministra školství. V takovém případě však bude rada silně kontraproduktivní.

Materiál Organizace cyklických revizí, který v roce 2014 předložil ministerstvu NÚV, navrhoval, aby pracovní sekci Národní rady pro vzdělávání byla Rada pro revize RVP. Proces revizí RVP a vzniku Rady pro revize RVP byl začleněn do Dlouhodobého záměru ČR na období 2015–2020. V současnosti se navrhuje, aby tuto radu spravoval NÚV s přizvanými experty. Je otázka, zda organizačně jednodušší řešení rady pod NÚV je i koncepčně vhodnou formou prosazení nejvhodnějších názorů na změny a úpravy RVP.

Doporučení:

- Připravit k diskusi koncept vytvoření Národní rady pro vzdělávání formou národního konventu, který bude mít svoje krajské obdoby tak, aby v něm byly zastoupeny všechny relevantní skupiny podílející se na tvorbě vzdělávání.

Odpovědná příprava OP VVV zaměřená na dopad a udržitelnost investic

Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV) může přinést téměř 3,5 miliard EUR. Jak ale ukázaly problémy s předchozím operačním programem (Vzdělávání pro konkurenceschopnost), česká administrativa jednak není schopna zajistit efektivní čerpání, a pokud ano, vzbuzují v mnoha případech úspěšného zprostředkování financí jednotlivé realizace, jejich smysl či dopad pochybnosti. Příprava operačního programu by měla probíhat pod transparentním dohledem odborné veřejnosti a měla by vycházet z principu maximálního úsilí o distribuci finančních prostředků na místo jejich určení (do škol, resp. K organizacím poskytujícím neformální vzdělávání) a zamezit jejich plýtvání či účelovému zneužívání. Je také nutno citlivě posuzovat, v jakých oblastech mohou evropské peníze pomoci a kde naopak způsobí škodu tím, že naruší přirozenou cestou nastartované a funkční procesy. Prostředky získané touto cestou nemají suplovat státní rozpočet a jeho kapitoly věnované rozvoji systému vzdělávání. Jejich smysl je jiný, mají umožnit určitou nadstavbu, v maximální možné míře tam, kde vzdělávání skutečně probíhá.

Dosavadní průběh přípravy projektů a jejich schvalování zatím nasvědčuje tomu, že dřívější problémy se do značné míry opakují. Projevují se názorové neshody uvnitř MŠMT (Sekce vzdělávání a Sekce operačních programů), objevují se nejasná zadání, špatně připravená kritéria hodnocení, skutečností je zjevná rivalita možných řešitelů místo hledání možné spolupráce atd., což má za následek posouvání vzniku a logické návaznosti projektů, jejich schválení a zahájení realizace.

Doporučení:

- Pokusit se revokovat nastavení kritérií pro čerpání financí z programu a procesní postupy alespoň tam, kde to ještě je z časových důvodů možné.
- Umožnit transparentní dohled nad čerpáním financí.
- Hodnotit projekty, které žádají o podporu, z hlediska jejich kvality a dopadu do vzdělávacího systému, nejen z hlediska formálních kritérií.

Důsledná podpora propojení školského systému a neformálního vzdělávání, zejména na lokální úrovni

Jednou ze slabin Strategie 2020 je malý důraz kladený na propojení školního a mimoškolního vzdělávání. Je evidentní, že to, čemu se obecně říká dovednosti 21. století, je v mnohém formováno jinde než ve škole a často s mnohem větším úspěchem. Tento efekt není možné nadále ignorovat, chceme-li skutečně české vzdělávání posunout vpřed. K tomuto kroku je ze všeho nejdůležitější podporovat školy v tom, aby už za stávající situace hledaly cesty, jak neformální vzdělávání brát na vědomí a využívat jeho přínosů, ať už s ohledem na rozvoj dovedností, nebo s ohledem na hodnocení žáků.

Nejdůležitější část vzdělávání se odehrává v konkrétních lokalitách. Právě podmínky rozvoje v daných komunitách jsou pravděpodobně jednou z nejefektivnějších cest k tomu, jak dosáhnout výrazné proměny ve vnímání vzdělávání ze strany veřejnosti. Relativně malá změna v přístupu školy, rodičů a propojení s organizacemi neformálního vzdělávání může mít významný dopad na celkovou kvalitu vzdělávání.

Doporučení:

- Vytvoření regionálních rad vzdělávání, které by byly propojené se zřizovateli a pomáhaly by propojovat formální a neformální organizace v regionech.
- Vytvoření portálu mapujícího komplexní vzdělávací nabídku v regionech.

Pokračování reformy v rámci RVP (ŠVP), revize RVP

Některé současné snahy ministerstva školství (jednotné přijímačky) nesou riziko paušalizace vzdělávání namísto rozvoje prozatím špatně zvládnuté reformy a přechodu na školní vzdělávací programy. Jejich legitimním smyslem je poskytnout školám prostor k tomu, aby hledaly vlastní cesty vzdělávání, a ty úspěšné následně využít jako modelové příklady. Hrozí, že mnoho škol bude – zcela v souladu s přáním rodičů – sledovat úspěšnost u přijímacích zkoušek, změni tím prioritou vzdělávání a smysl školních vzdělávacích programů zcela vytratí. Ministerstvo školství, ale i zřizovatelé škol, by tento fakt neměli ignorovat, stejně jako by neměli ignorovat to, že velká část škol reálně reformou kurikula neprošla. Z obou stran by měla být v první řadě slyšet podpora v tom, aby školy své vzdělávací programy aktivně a autonomně rozvíjely. To souvisí i s trestuhodně zanedbanou popularizací této změny mezi učiteli i širší veřejností. Právě zde je třeba začít, protože samotná spontánní aktivita učitelů na rozvíjení ŠVP je nejlepší zárukou jejich osobního rozvoje.

Pomoci by mohly projekty s podporou ESF, postavené na přímé podpoře učitelů ve školách (formou mentoringu, rozvíjejících či virtuálních hospitací, Lesson Study atd.), které by „zdola“ rozvíjely aktivitu učitelů, kvalitu výuky i jejich sebehodnocení. Mohlo by to výrazně přispět i k problematice chápání a rozvíjení ŠVP jako „živého“ dokumentu utvářeného pro potřeby učitelů a společně vyhodnocovaného.

Je třeba se i objektivně dívat na současné snahy revidovat RVP, ať už dílčím způsobem nebo celkově. Někde se změna nabízí (např. ICT, které je svým pojetím a obsahem již překonané), ale celkově je třeba úpravy provádět na základě analýzy toho, co učitelům pomáhá při tvorbě ŠVP, co je pro ně nesrozumitelné, vede k formálnosti apod., ne na základě ad hoc

nepodložených představ, rozhodnutí či lobbingu. Pokud dojde ke schválení procesu revizí, je třeba nejprve připravit jasný a podložený plán, který bude situaci v oblasti kurikulárních dokumentů vylepšovat a ne komplikovat.

Doporučení:

- Zveřejnit a vysvětlit pravidla cyklických revizí RVP a jejich důsledky pro školní vzdělávací programy.
- Snažit se na případné revize ŠVP na školách najít finanční krytí (např. formou rozvojového programu ministerstva), aby změny nebyly čistě formální a neprohlubovaly frustraci učitelů.

Podpora technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources, OER)

Adaptace českých škol na prudce se rozvíjející informační technologie je velmi pomalá a v mnohém naráží na zdánlivě nepřekonatelné bariéry. Klíčovým prvkem jsou i zde učitelé a jejich schopnost (ochota) využívat technologií přirozeným způsobem, tedy tak, jak se běžně promítají do jiných sfér společenských a individuálních aktivit. Prudký vývoj technologií mimo jiné ukazuje, že pozornost by měla být upřena nikoliv tolik na vybavení škol (i když i to je důležité), jako spíše na vynalézavost ve využití dostupného. V současné době má velká většina žáků k dispozici relevantní mobilní zařízení, které mohou využívat i ve škole, a zodpovědnost školy za poskytování rovných příležitostí se tedy omezuje pouze na ty žáky, kteří v tomto směru potřebují podporu. Zároveň existuje celá řada otevřených vzdělávacích zdrojů, a to zejména v elektronické podobě (např. Khanova škola, projekty typu Ještě jsme to nevzdali, Jeden svět na školách, řada projektů zaměřených na finanční gramotnost atp.). Je velmi pravděpodobné, že právě oblast OER je klíčová z hlediska vzdělávacího obsahu blízké budoucnosti, a to nejen s ohledem na školní vzdělávání. Připravovaná strategie digitálního vzdělávání může v mnohém pomoci. Jako vždy však bude záležet na její realizaci. Zatím je realizace spojena s velkými rozpaky.

Doporučení:

- Vytvořit na MŠMT oddělení věnující se technologiím a implementaci Strategie digitálního vzdělávání.
- Zajistit, že Strategie najde využití a neskončí „v šuplíku“.

Komentáře expertů v oblasti vzdělávání

Dominik Dvořák, výzkumník z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při Univerzitě Karlově:

Zásadní kroky, které je třeba činit? Hlavně aby to byly malé, ale pravidelné kroky, protože na velké nemáme kapacitu. „Kdo jde pomalu, dojde nejdál.“

Zaměřil bych se na „audit“ situace a plán rozvoje v podpůrných strukturách rezortu – v NÚV, NIDV atd. Jejich dobrá funkce je pro fungování rezortu klíčová. Zlepšení situace

nemusí stát velké peníze (v poměru k rozpočtu školství) a může mít důležitý dopad. Je třeba těsnější spolupráce s akademickou sférou atd.

Je třeba zvážit, že **systém čelí některým vnějším problémům** – je to zejména nutnost mnoha mateřských a základních škol přijmout silné populační ročníky, která přináší řadu logistických a personálních problémů, stejně jako potenciální vlna cizinců odlišných jazykově, kulturně atd. Na druhou stranu, vysoké školy jsou v opačné situaci. Je tedy nutno pamatovat, že kromě „reforem“ školy musí řešit řadu dalších problémů, které nejsou iniciovány vzdělávací politikou.

Pokud budou plošné obědy zdarma, půjde o promarněnou příležitost, jak získat klíčovou informaci o podmínkách pro práci jednotlivých škol (z hlediska složení žáků) a jak se systému daří překonávat socioekonomický handicap. Adresné obědy zdarma jsou v zahraničí osvědčeným řešením.

Jaroslava Simonová, výzkumnice Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při Univerzitě Karlově:

Monitorovat a vyhodnocovat. Při rozhodování a plánování se často vychází z dojmů nebo ze zkušeností ze zahraničí, které pro český kontext nemusí být plně relevantní. Sem spadá i pokusné ověřování navrhovaných přístupů a postupů rigorózními výzkumnými metodami ještě před jejich plošným zaváděním.

V kontextu tohoto hlavního imperativu pak: **Zajistit včasnou intervenci, primárně na začátku vzdělávací dráhy.** Ze zahraničních výzkumů máme doklady o tom, že je to neúčinnější ve smyslu dosažených výsledků i nejefektivnější ve smyslu vynaložených prostředků. V rámci včasné intervence věnovat pozornost také nejlevnějším sociálně psychologickým intervencím (to jsou intervence zaměřené na psychologické aspekty – na pocity, přesvědčení a způsob přemýšlení, například že každý žák má potenciál zlepšovat se, nebo že na každém záleží).

Oceňovat roli učitelů v utváření budoucnosti naší země a vytvářet podmínky pro zlepšování kvality jejich práce. V souladu s principy pozitivní psychologie se zaměřit na podporu spíše než na represe a na vytváření prostředí, které umožní učitelům dobře pracovat, přičemž je možné využívat také sociálně psychologické intervence (analogicky jako u žáků).